

sessione physica, quae in quadam *materiali* per sensuum applicationem occupatione sive apprehensione sita foret: minime vero de possessione quidem *physica*, sed *intentionali* quae per intellectus apprehensionem et voluntatis prosecutionem fieri potest; per hos namque actus vitales animus vere, realiter, ac positive conjungitur Deo, eumque modo spirituali velut suum efficit, quod neutra ex parte repugnat; homo enim, ut loquitur S. Aug. (1) fructur Deo, *non sicut corpore, vel seipso animus, aut sicut amico amicus, sed sicut luce oculus* (2). Cum autem hujusmodi actus versentur circa bonum *objective reale*, non minus ac operationes materiales, sunt positivi, physici ac reales, et non merae tantum animi abstractiones, vel chimaerae. Et licet in praesenti humanae naturae conditione actus istius non exerantur sine aliqua molestia ac labore, tamen ex sui natura ad purissimam voluptatem ciendan sunt idonei, proinde sublata praesentis vitae conditione ad beatitudinem seu possessionem summi boni sufficientes.

Urgent. Quaestionem de summo bono esse idealem, cum nec in caeteris rerum generibus detur aliquid summum; secus, subdit Voltaire (3) eodem prorsus modo quaeri posset utrum detur summum caeruleum. Deinde, illud est unicuique summum bonum, quod maxime placet.

Resp. ad 1^m. Falsitas assertionis patet ex eo quod hic supponamus certissimam cognitionem existentiae Dei, qui absque dubio est unicum, verum, ac summum bonum. In coeteris rerum generibus, cum singulae sint finitae in realitate, nulla earum est *absolute summa*; *relative* autem summa in singulis generibus debet adesse; nisi velis negare differentiam secundum magis et minus; hinc illud erit e. g. *relative* summum caeruleum quod caeteris ejusdem generis in intensione hujusmodi coloris praestabit; licet forte et ip-

(1) *De civitat. Dei* libr. 8. cap. 8.

(2) Paritas haec est sive similitudo non autem identitas, deficit itaque a veritate, attamen imbecillitati humanae mentis, ut a sensibilibus ad intelligibilia gradum faciat, plurimum commodum adfert; oculus namque fere absque ulla sensibili ac molesta sui immutatione et affectione a luce afficitur, ea fruitur quin ullatenus consumere videatur. Similiter lux singulis pro cujusque oculi capacitate se totam videtur communicare, quin tamen decrescant, etc. idque *ad sensum* verum est in utroque systemate circa naturam lucis.

(3) *Dictionair. artic. Bien souverain.*

sum ab aliquo alio objecto adhuc intensioris coloris [si tamen existeret, et si nimia intensitas naturam coloris non mutaret] superari posset. Porro sicut consideratis rebus quibusvis sub ratione solius *entitatis* seu *esse*, necessario inferitur dari absolute primam causam vel *summum ens*, ita spectatis iisdem rebus sub ratione *bonitatis*, legitime inferimus *bonum absolute summum*.

Ad 2^m. Illud esse summum bonum quod cuique maxime placet secundum appetitum *naturalem*, quo ferimur in bonum in communi seu universale sub ratione perfectae nostrae felicitatis, verum est; quia in hac prosecutione liberi non sumus, et natura *per se* circa proprium non fallitur objectum. Non est tamen idem dicendum si sermo sit de appetitu *elicito* juxta quem liberi sumus, possumusque, licet per summum nefas ac specie tenuis et tantum in praesenti vita, apprehendere aliquod bonum finitum tamquam nobis maxime placens in eoque nostram reponere *felicitatem*. Patet itaque aequivocatio assertionis.

ARTICULUS III.

DE FORMALI BEATITUDINE HUMANA.

15. Possessio seu assecutio objecti beatitudinis constituit beatitudinem *formalem*, id est, illud per quod beatus est revera actu beatus. Patet namque nullam rem a nobis distinctam posse nos beatos reddere, nisi nobis quodammodo applicetur et intime uniatur. Unio haec cum Deo debet necessario differre ab unione dependentiae et intimae penetrationis, quae proficiscuntur a divina in rebus omnibus praesentia per operationem, et substantiam; secus status beatitudinis etiam rebus inanimis convenire, et cum maxima etiam infelicitate sociari posset. Cum autem animus sit subjectum intrinsece activum et rationale, ejus unio cum beatitudinis objecto, spectato *praesertim solo ordine mere naturali*, (1)

(1) Dicimus, spectato *praesertim ordine mere naturali*, quamvis enim etiam supernaturalis beatitudo debeat applicari animo tamquam intrinsece activo et viventi, nihilominus quia haec superat vires et activitatem naturalem ejusdem animi, ejus actus in hac applicatione, ut docent Theologi, debent per aliquod supernaturale medium *sublimari* sive elevari.

non aliter *feri debet* nisi per ejusdem actus vitales simulque rationales, finitos sane atque conditioni ejus naturae respondentes, proindeque subjective ac in se constituentes bonum aliquod creatum sive finitum. Unde patet *formalem* beatitudinem esse *bonum creatum et finitum* quamvis semper objectum seu *objectiva* beatitudo remaneat *bonum increatum ac infinitum*.

Haud me latet in praesenti conditione humanae naturae ad supernaturalem ordinem elevatae, neminem ad beatitudinem *mere naturalem* esse perventurum, cum fide divina certum sit Beatos in patria coelesti visuros esse immediate et qualis in se est divinam essentiam, juxta illud Apostoli Joannis (1), *videbimus eum (Deum) sicuti est*, et illud aliud Pauli (2), *videmus nunc per speculum in aenigmate tunc autem facie ad faciem*. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum; ideoque superius de conceptu formalis beatitudinis naturalis, *conditionate* tantum sumus locuti. Porro circa eam duo possunt inquiri, scilicet, in quibus nam rationalitatis nostrae actibus essentialiter consistat, et utrum post hanc tantum vitam obtineri queat: caeterae quaestiones a Doctoribus agitatae fiunt in suppositione ordinis dumtaxat supernaturalis, ideoque limites nostrae provinciae excedunt (3). Factae animadversiones sufficienter determinant sensum propositionis.

PROPOSITIO.

In perfecta cognitione, et fruitione summi boni, modo proportionato naturali conditioni humanae naturae, sita est formalis beatitudo: quae tamen in praesenti vita a nemine obtinetur.

16. Antequam primam propositionis partem evincamus animadvertendum est, tres haberi hac in re sententias; prima in sola intellectus cognitione, altera in voluntatis amore, tertia in gaudio, hujus beatitudinis essentiam constituit; nos

(1) Epistol. 1. cap. 3. v. 2.

(2) 1. Corinthior. cap. 13. v. 12.

(3) Quales sunt, quomodo e. g. divina substantia et essentia se immediate videndam animabus praebeat; quid, sive cognoscet: an omnes aequaliter sint Deum visuri; etc.

statum beatitudinis complete, et non solam objecti adeptionem spectantes, cum Suarezio (1) et Lessio (2) aliisque, asserimus, omnes istos actus, licet non eadem ratione, ad essentiam beatitudinis pertinere; intellectus scilicet cognitionem *principaliter*, quatenus per eam objectum beatitudinis sistitur animo intime praesens, sine qua praesentia duo alia haberi absolute non possunt; voluntatis amorem et gaudium *secundarie*, quatenus sine his, quae per se *fruitionem* boni acquisiti constituunt completa beatitudo concipi nequeat.

Ac primo quidem quod in actibus seu operationibus rationalitatis nostrae generatim haec beatitudo sit reponenda patet; quia tales actus sunt maxime immateriales, et omnibus aliis perfectiores, ipsamque rationalitatis vitalitatem constituentes sunt proprii hominis quatenus rationalis; intentionali summi boni possessioni proportionales; per eos homo maxime assimilatur Deo, eumque velut suum efficit; quae omnia ad beatitudinis, humanae conditioni proportionatae, naturam vel complementum pertinent, suntque simpliciter necessaria.

Quod vero in intellectus operatione *principaliter* sit constituenda formalis beatitudo, eruitur tum ex ratione superioris allata, cum etiam quia intellectus ejusque aliqua operatio dirigit voluntatis actus, estque radix ipsius libertatis, ut in methaphysica probatur (3). Ad intellectum pertinet objectivam summi boni veritatem, quod maxime beatitudinis perfectionem interest, determinare: ejus actus, quo summum bonum intime animo constituitur praesens, implicite sive virtualiter in se praecontinet amorem et gaudium seu fruitionem completam, quae est quid consequens illum. Unde si physica dumtaxat horum actuum perfectio spectetur (4), actus intellectus videtur praestantior et plus momenti ad beatitudinem conferens.

(1) Opera omnia Tom. 4. Disput. 15.

(2) De summo. Bono. libr. 2. cap. 5. et. 6.

(3) Psychologiae cap. 3. artic. 6. n. 91.

(4) Quia in homine voluntas tantum, utpote libertate praedita, est per se ac immediate facultas moralis, praestantia actuum intellectus in se considerata nequit respicere nisi physicam animi perfectionem. Atque hinc gravisimi Doctores, ut Lessius, Suarezius, etc. desumunt optimam et dignitatem S. Thomae apprimè congruam rationem respondendi objicienti auctoritatem S. Doctoris, essentiam formalis beatitudinis in actibus solius intellectus constituentis, dicendo scilicet, S. Thomam optime quidem ra-

17. Non esse autem a beatitudinis essentia *saltem secundarie* excludendum amorem complacentiae de actuali summi boni praesentia, et gaudium vel oblectamentum directum illum concomitans (amor enim tantum boni absentis et desiderium, utpote cum auxietate conjuncta, ad beatitudinem quae sit ultimus finis, certe non pertinent) fit manifestum 1° quia et voluntas est facultas mentis superior, ejusque actus sunt vitales: et ipsius est proprium posequi bonum sub *ratione boni* non autem intellectus, quae prosecutio boni actu praesentis est ipse amor complacentiae et fruitivus voluntatem cum suo ultimo fine jungens: frui namque, ut loquitur S. Agustinus, est *amore alicui rei inhaerere propter seipsam*. Sine hac igitur voluntatis unione sive amore, homo etiam *ut rationalis* foret tantum dimidiate beatus.

2°. Quia homo et est ens *physicum et morale*, ergo non erit perfecte beatus, nisi juxta utramque rationem sit tandem perfectus; jam vero sicut in *esse physico* per veritatis contemplationem et cogitationem, ita in *esse morali* per amorem summi boni perficitur; aequae enim ad utrumque naturaliter impellitur.

3°. Quia formalis beatitudo essentialiter debet consistere in perfectissima assimilatione, et vitali unione cum ultimo fine sive beatitudinis objecto: atqui perfectior est unio et assimilatio per cognitionem et amorem, quam per solam cognitionem.

4°. Sola *naturalis* cognitio Dei etiam perfectissima, potest consistere cum *negatione* beatitudinis, ut in peccatoribus et daemone, vel etiam cum *positivo* cruciatu et infelicitate; quo enim perfectior fuerit talis cognitio eo magis per se deberet influere in affectum, amoremque et gaudium cieri, si haec itaque quavis de causa, aut violenter ac proinde cum molestia, impedirentur, superesset tunc perfecta naturalis cognitio sine ulla beatitudine aut etiam cura: statu infelicitatis. Quod si dicas talem cognitionem non cieri dictos affectus; erit igitur dumtaxat arida contemplatio objecti tamquam rei alienae ad nos non pertinentis, unde nec possessio summi nostri boni.

5°. Nemo saltem perfecte beatus esse potest qui illo quod possidet, quantumvis sit magnum, non fruitur, id est non amat neque oblectatur. Quis enim avarum e. g. etsi di-

tiocinatum esse, sed dumtaxat physicam animi beati perfectionem prae oculis habuisse.

tissimum beatum existimet si rebus quas possidet non gaudet, easque ordinata ratione non amat?

6°. Omnes homines etiam qui circa beatitudinis objectum errarunt, ab ejus assecutione cumulum quemdam gaudii et oblectationis non excluserunt. Beatitudinis itaque formalis statu *complete*, et cum *perfecta* appetitus *repletione* sive satisfactione, nec non *morali* etiam hominis *perfectione*, considerato; actus voluntatis amor scilicet et gaudium intellectuale directum seu fruitio, ad illius essentiam *saltem secundarie* pertinere, dicendi sunt. Accedit, quod hujusmodi doctrina videtur apprimae, congruere cum iis quae de supernaturali beatitudine humana novimus ex fide (1).

18. Qui in sola intellectus operatione beatitudinis essentiam constituunt, utuntur in primis rationibus quas superius exposuimus (2), quaeque ad *summum* principaliorum duntaxat intellectui hac in re partem vindicant; eas itaque, si urgerentur, solves ex dictis in fundamento; nisi forte velles actibus etiam voluntatis in beatitudinis assecutione aequae principale ac intellectui munus tribuere. Id vero facile admodum poteris praestare; voluntas namque est pariter superior et vitalis hominis facultas; non tantum facultatibus inferioribus, sed etiam ipsi intellectui in quibusdam saltem actibus imperat; ipsa, et non intellectus, habet suorum actum dominium seu libertatem; moraleque hominis perfectionem, quae physicae ejusdem perfectioni saltem aequatur, immediate respicit.

Dicitur quoque 1°. Beatitudo formalis est adeptio et possessio summi boni; atqui utrumque fit per solius intellectus actum, ut patet ex ejus operandi modo. 2°. Amor et gaudium cognitionem praesertim perfectam summi boni concomitantes vel subsequentes, sunt potius passiones quaedam animi, quam actiones, minusque proinde perfectae quam cognitio et contemplatio; vel si spectentur ut actiones quia

(1) In sacris literis haec supernaturalis beatitudo nedum exhibetur, sicut innuimus superius (n. 15.) sub conceptu visionis seu intuitivae cognitionis Dei verum etiam gaudii, laetitiae, voluptatis, amoris etc. e. g. Psal. 20. v. 7. *laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo*. Psal. 35. v. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis potabis eos*. Joannis 16. v. 20. *tristitia vestra vertetur in gaudium*. v. 22. *et gaudebit cor vestrum: et gaudium vestrum nemo tollet a vobis*. v. 24. *gaudium vestrum si plenum*. etc.

(2) N°. 16. circa finem.

exeruntur cum tendentia seu prosecutione quadam objecti, excludunt perfectam quietem et tranquillitatem ad beatitudinem requisitam.

R. ad 1^m. Adeptio et possessio summi boni, ut formalem constituat beatitudinem, debet esse adaequata et completa, quae totam hominis rationalitatem, per quam Deo assimilatur, tam *in esse* physico quam morali perficiat repleatque, quod non obtinetur, ut patet ex fundamento, per solam cognitionem. Praeterea, cum haec adeptio et possessio non sit aliud quam vitalis et intentionalis unio animi cum Deo, et animus non minus per actus voluntatis quam intellectus eidem uniatur, patet falsitas minoris; quamvis si per adeptionem et possessionem intelligatur dumtaxat exhibitio summi boni ut *praesentis*, hoc utique fit per actum solius intellectus, ideoque concedendum foret; sed apprime est semper distinguendum inter adeptionem et possessionem summi boni ut *cogniti* et ut *amati*, quarum prima ad intellectum, altera ad voluntatem pertinet.

Ad 2^m. Amor et gaudium, si fierent, ut ita dicam, in nobis sine nobis, quod nonnunquam accidit, forent utique species quaedam passionum; at dum concomitantur claram intellectus praeconceptionem et rationis iudicium de objectiva summi boni realitate, sunt perfectissimae, licet necessariae, voluntatis operationes: praesertim quod gaudium vel oblectamentum directum, de quo sermo, ab amore amicitiae et complacentiae quo animus summo bono inhaeret, realiter non differt. Neque per hoc tollitur quies et tranquillitas quae beatitudinis propria est, et quae tantum excludit tendentiam vel prosecutionem alicujus rei a beatitudinis objecto distinctae vel nondum possessae, minime vero illam, quae constituit continuationem adhaesionis vel unionis cum summo bono acquisito; secus status beatitudinis non foret status vitalis et permanens.

19. Quod ad alteram nostrae thesis partem pertinet superest investigandum; et in primis, ut per se patet, non loquimur de quadam imperfecta beatitudinis specie, quae in vita ex virtute et rationis praescripto peracta, cum spe futurae et perfectae felicitatis assequendae, consistit: hanc enim etiam nunc temporis, qui ita suam institueret vitam certissime assequeretur (1). Verum beatitudinem quae sit

(1) Vera haec praesentis vitae felicitas est semper in hominis potestate, quum aequae cum debili ac firma valetudine, cum egestate ac abundantia rerum, aliisque vicissitudinibus bonorum ac

ultimus finis hominis, alteri meliorique vitae reservari, pluribus et invictis rationibus ostendimus. Et quia in nullo bono creato, ut ex praecedentis articuli propositione patet, haec beatitudo est sita; contemplatio et amor Dei ut summi boni quem in hac vita habemus vel habere possumus eam constituere deberet: at 1.º haec contemplatio et amor tales non sunt, teste intima experientia, ut naturalem appetitum felicitatis perfecte expleant, nihilque melius saltem in altera vita acquirendum relinquunt.

2.º Contemplatio Dei sub respectu purissimi esse, ejusque amor tali cognitioni sive contemplationi respondens, spectata praesentis vitae conditione, non solum maximae hominum partis naturali indoli est improportionatus, sed etiam tanta sensibilibus perceptionum et affectuum multitudine obruitur, ut nonnisi ad brevissimum tempus eidem insistere valeamus. Praeterea molestia in animo illuc sublevando longe excedit voluptatem intellectualem exinde manantem; quantoque plura etiam sub hoc respectu de Deo intellectus cognoscit, tanto plura sibi cognoscenda superesse

malorum naturae vel fortunae consistere valeat. sitque ab ipsis omnino independens. Si quis itaque vellet inquirere, plusne felicitatis aut infelicitatis homines in praesenti vita experiantur et, utrum hanc praesentem felicitatem possint unquam assequi, juxta memoratum vitae ex praescripto rationis instituendae modum quaesitum solvendum esset.

Porro plerique auctores, ut Montesquieu, Genovesi, alique, parum accurate de hac felicitate diaserentes videntur gaudium tantum laetitiamque, aliave hujus vitae bona extrinseca prae oculis habuisse, dum in determinanda hujusmodi felicitate ad numerum momentorum felicium vel infelicium recurrunt. Sic juxta primum, ejus valorem habebis determinatum, si veluti calculo algebrico a momentis felicitatis subtrahas momenta infelicitatis vitae humanae, quod, missis etiam aliis inconvenientibus, utrum possit unquam ad exitum perducere licet cuique in dubium vocare. Alter vero cum animadvertisset tot malis praesentem vitam cumulatam esse ut momenta infelicitatis longe superent momenta felicitatis, arbitratus est praesentem felicitatem *in minimo malorum* constituendam esse, quatenus scilicet in dicta subtractione momentorum nequeat pro residuo haberi nisi *minus malum*. Verum quia imminutio malorum est aliquid dumtaxat *negativum*, et felicitatis status dicitur quid *positivum*, nequit primum eorum constituere secundum. Praeterea, divinae sapientiae et naturali iudicio rationis videtur adversari, hominem non fuisse a Deo ordinatum ad aliquam etiam vitae praesertis, licet imperfectam, veri tamen nominis felicitatem.